Ульф Старк

Чи вмієш ти свистати, Юганно?

Переклад Євдокії Кашуби

Джерело

Якось увечері ми з Беррою гойдалися на саморобній гойдалці, і я сказав йому, що збираюся в гості до дідуся. Там мене пригостять тортом. Адже у дідуся день народження.

— А ще мені дадуть п'ять крон, — похвастався я.

— Тобі що, завжди дають по п'ять крон на дідусевин день народження? — зацікавився Берра.

— Ага, — признався я. — Та й взагалі кожен раз, як я до нього приходжу в гості.

— Ну і ну! А він у тебе добряк!

Я кивнув.

— Я подарую йому велику сигару.

Берра тоскно подивився в небо.

— От би в мене був дідусь! — зітхнув він. — Чим вони взагалі займаються, дідусі?

— Ну, запрошують у гості, пригощають кавою. Іще їдять свинячі ніжки.

— Шуткуєш? — не повірив Берра.

— Та ні, точно. Заливне із свинячих ніжок — їх улюблена страва. А іноді вони беруть онуків на озеро порибалити.

— Ну чому у мене немає дідуся! — засмутився Берра.

— От уже не знаю. Зате можу показати одне місце, де їх видимо-невидимо! Там собі і вибереш.

— Де?

— Завтра покажу, — пообіцяв я. — Ну, мені пора додому. Треба ще надіти білу сорочку і причесатися.

Я так швидко зіскочив з гойдалки, що дошка відскочила і вдарила Берру по підборіддю.

На наступний день я взяв Берру з собою.

Він навіть умився з такої нагоди. На підборідді у нього красувався чистий пластир, а в руках він стискав рижу ромашку, яку зірвав у саду Густавсона.

— Ну як, нормальний я вигляд маю? — непокоївся Берра.

Я схвально кивнув. А й справді, Берра рідко виглядав таким чистунчиком.

Ми пройшли мимо булочної, звідки пахло свіжим хлібом, мимо гаю, де цвіріньокали птахи. Проминули каплицю, біля якої зазвичай стоять блискучі похоронні автобуси.

І нарешті прийшли.

— Тут, — оголосив я. — Тут ти зможеш знайти собі дідуся. Тут повнісінько стариків. І я вказав йому на будинок для людей похилого віку.

Ми пройшли по темному коридору з картинами на стінах і зупинилися біля одних відкритих дверей.

— Давай заглянемо, — запропонував я. В кімнаті сидів дідусь у штанях на підтяжках і розкладав пасьянс.

— Ось він! — шепнув я в почервоніле Беррине вухо. — Цей цілком підходящий.

— Так, — погодився Берра, придивившись до старика. — Але, здається, я передумав.

— Безглуздо! — прошипів я. — Зайди і поздоровкайся.

Берра слухняно увійшов у кімнату.

— Здрастуйте! — крикнув він. — Чи любите ви свинячі ніжки?

— Що таке? — перепитав старий і обернувся в нашу сторону, так що став помітний пластир на підборідді. — Чи їм я свинячі ніжки? Та ні, я в карти граю сам з собою. А ви хто такі?

— Берра, — представився Берра. — Я прийшов вас провідати. Ось квітку приніс.

І він показав квітку, яку до цього тримав за спиною.

Квітка була вогняно-рижа, здавалося, обпектися можна.

— Дуже мило, — усміхнувся дідусь. — Заходьте, будь ласка.

Ми увійшли, і Берра простягнув квітку.

— Це тобі, дідусю!

Старий подивився спочатку на квітку, потім подивився на Берру, потім провів долонею по довгому сивому волоссю.

— Як ти сказав? — перепитав він. — Я — твій дідусь?

— Так, — усміхається Берра. — Ось я і прийшов. Раніше не міг.

Тоді дідусь обійняв Берру.

— Ну і виріс же ти! — пробурмотів він і навіть потер рукою очі. — Скільки ж тобі років?...

— Сім.

— Ну і ну! — здивувався дідусь. — Я сиджу тут сам-самісінький, а тут ти з'являєшся!

— Ага, — підтвердив Берра.

— А це хто? — спитав старенький, вказуючи на мене. — Іще один внучок?

Берра розсміявся так, що стала помітна дірка замість переднього зуба.

— Та ні, це Ульф. У нього вже є дідусь.

— Нільс, — представився старий і потис мені руку.

Потім він показав нам свою кімнату. Фотографію тітоньки з величезними очима в капелюсі, золотий годинник, опудало птаха і половину лося, яку він сам вирізав з дерева.

— Все. Більше нічого нема, — зітхнув він, закінчивши показ. — Ну, що тепер будемо робити? У нас тут не дуже-то розгуляєшся.

— Дідусь Ульфа завжди пригощає його кавою, — підказав Берра.

— Прекрасна ідея, — зрадів новоспечений дідусь Нільс. — Я тільки капелюх візьму.

В їдальні будинку для пристарілих було повно-повнісінько дідусів і бабусь.

Поки ми пили каву з булочками, я розповідав про свого дідуся, про його день народження. Раптом Нільс схватив Берру і поставив на стіл. Затим він постукав ложечкою об склянку, і всі замовкли.

— ЦЕ МІЙ ОНУК! — гордо оголосив Нільс. — ЙОГО ЗВАТИ БЕРТИЛЬ. ВІН ПОДАРУВАВ МЕНІ КВІТКУ!

Берра покраснів, як скатерть на столі, і поспішно зліз на підлогу. Тут до нього підскочила тітонька на ймення Тора і заявила, що хоче його краще розгледіти.

— Та хлопчик вилитий ти, Нільс! — защебетала вона.

— Ага, у нас обох пластирі на підборідді, — погодився Берра.

Тітонька хотіла було потріпати Берру по волоссю, але Нільс махнув на неї капелюхом.

— Це мій онучок, — гаркнув він, — нічого його тискати!

Нарешті ми вернулися в кімнату Нільса. Берра потиснув йому руку на прощання.

— До побачення, дідусю! Було здорово!

— Так, приємно, коли тебе провідують, — погодився Нільс.

Він довго стояв у дверях і дивився нам услід. Раптом Берра зупинився.

— Так, зовсім забув.

— Що? — запитав старий.

— Коли провідуєш дідуся, тобі зазвичай дарують на прощання копієчку-другу. Дідусь Ульфа завжди так чинить.

— І скільки ж йому дарують? — поцікавився Нільс.

— Зазвичай дві крони, — відповів я, — а в особливих випадках навіть п'ять.

— Значить, за сьогодні має бути п'ять, — вирішив Нільс і прийнявся ритися в кишенях.

Берра був дуже задоволений своїм новим дідусем. Всю дорогу додому він підкидав у повітря отриману копійку. На наступний день він вирішив знову навідати Нільса. Навіть дощ його не зупинив. Не біда, що волосся намокне! Дідусеві Берра теж приглянувся. Коли ми прийшли, він довго витирав йому волосся рушником.

— А я вже думав, ти мені просто приснився, — примовляв старий.

Тоді Берра ущипнув його за ногу, щоб той зрозумів, що не спить. Потім ми грали в карти. А дощ стукав у вікно. Затим дідусь дістав фотографію тітоньки з великими очима.

— Вона була моєю дружиною, — пояснив він. — Хочете кави?

— Не знаю, — Беррі не дуже хотілося. — Ось дідусь Ульфа ходить з ним рибалити на озеро.

— Ось як? — зітхнув Нільс.

Він поставив фотографію на місце і став дивитися, як краплі течуть по віконних шибках.

— А я ось не можу з тобою піти, — зітхнув він. — Мені не можна виходити далеко. Загубитися можу. Та й не знаю я, де тут озеро.

— Не біда, — мені захотілося його заспокоїти. — Все рівно ловиться одна дрібнота.

— Певно, булочки краще, — погодився Берра. І ми пішли пити каву. Тьотя Тора крадькома потріпала Берру по щоці.

На прощання Берра отримав від дідуся дві крони, а я — таблетку від кашлю.

— Шкода, що нічого не вийшло з рибалкою, — зітхнув Нільс. — Ну, та я що-небудь придумаю.

— Що? — зацікавився Берра.

— Поживемо — побачимо.

На придумування Нільсу знадобилася не одна неділя. Якось одного разу ми прийшли до нього, а він стоїть посеред кімнати в пальто.

— Що ж, молоді люди, пора нам подихати свіжим повітрям, — оголосив він.

Але перш, ніж відправитися в дорогу, ми допомогли Нільсу зашнурувати черевики.

А Берра до того ж всю дорогу ніс дідусеву сумку.

Коли ми прийшли в парк, Нільс зупинився і зажмурився від сонця, яке стояло прямо над трубою будинку для пристарілих.

— Я й забув, який прекрасний світ!

— Що? — здивувався Берра.

— Чуєте — птахи! — радів Нільс, як маленький.

— Ага.

— Відчуваєте, який запах! — не вгамовувався дідусь.

— Ще б пак! — відгукнувся Берра.

— Ніколи, хлоп'ятка, про це не забувайте, — прошепотів Нільс.

Ми пішли далі. Проминули укриття з інвалідними візками. Крадучись, прошмигнули мимо тьоті Тори. Вона сиділа на лавці і годувала горобців. Ми теж влаштувалися на вільній лавці.

— Дивіться, — сказав дідусь, відкрив сумку і прийнявся витягати всяку всячину: ніж з червоною рукояткою, ліску, мотузку, ножиці, голку і нитку. З самого дна він дістав шаль з трояндами, тонку і блискучу.

— Колись я подарував цю шаль дружині, — пояснив Нільс. — Доторкніться, яка ніжна тканина.

Ми доторкнулися до шалі, вона була на диво м'якою.

— А легка яка! — нахвалював Нільс.

Ми взяли шаль у руки — вона видалась майже невагомою.

— Справжній шовк, — пояснив дідусь. — Дивовижна тканина. Якраз добре підходила для повітряних зміїв.

— Ми що, будемо робити повітряного змія? — зрадів Берра.

Ми змайстрували каркас з гілок. Дідусь обтягнув його шовком і як слід все пришив.

На деревах свистіли птахи, і Нільс теж тихенько насвистував за роботою. Він насвистував гарну мелодію пісеньки, яка називається "Чи вмієш ти свистати, Юганно?"

— Мою дружину звали Йоганна, — сказав дідусь.

І заговорив про свою дружину. У неї було риже волосся і синій капелюх.

— От би мені навчитися свистати! — зітхнув Берра.

Нарешті змій був готовий.

— Все, — оголосив дідусь. Він був задоволений роботою.

— Але в нього немає хвоста! — нагадав Берра. Тоді Нільс зняв свій галстук і прив'язав його до змія, міцно – преміцно.

Ні в кого ще не було такого розкішного змія!

Шкода тільки, запустити його ми не змогли: вітру не було. Скільки ми не бігали з ним, скільки не підкидали — нічого не вийшло.

— Не біда, іншим разом обов'язково злетить, — утішав нас дідусь. — А тепер мені пора повертатися. Щось я втомився.

Він взяв сумку і побрів, не розбираючи дороги.

Коли ми прийшли наступного разу, Нільс лежав у постелі. На столику біля ліжка стояла склянка з водою, а в ній — наша квітка, тільки пелюстки у неї майже всі облетіли...

— Ну як, запустили-таки змія? — поцікавився дідусь.

— Ні, ми чекаємо справжнього сильного вітру, — відповів Берра. — А ти ось лежиш-полежуєш. Добре тобі!

— Так, сьогодні я, мабуть, краще полежу і порозмірковую, — прошепотів Нільс.

Він лежав і розмірковував, а ми сиділи на краєчку ліжка і дивилися на опудало птаха, на золотий годинник і не говорили ні слова — хвилин п'ять.

— Я теж люблю розмірковувати, — не втерпів Берра.

— Ну, і про що ж ти зараз розмірковуєш? — спитав дідусь.

— Про те, що ти більше всього любив робити, коли був маленьким.

Дідусь почесав підборіддя — тепер на ньому красувалися вже два пластирі — і задумався.

— Мабуть, більше всього я любив красти вишні. Небезпечна це була затія, але захоплююча.

— А я думаю: добре б мені вивчитися свистати, — признався Берра.

Дідусь показав Беррі, як треба свистати: як складати губи, де повинен бути язик.

І Нільс почав знову насвистувати "Чи вмієш ти свистати, Юганно?" Потім наступила черга Берри, але в нього нічого не вийшло — одне шипіння.

— Нічого не виходить!

— Це спочатку, — втішав його Нільс. — Треба потренуватися добре, і все вийде. Ну, а іще про що ти розмірковуєш?

— Наприклад, чому в тебе пластир на підборідді?

— Я порізався, коли брився, — пояснив дідусь. — Руки дуже тремтять.

— Значить, тобі потрібна допомога, — вирішив Берра. — Ульф здорово вміє з ножем поводитись, він міг би тобі допомогти. І ось іще що.

— Що?

— Коли в тебе народження? Треба б його відсвяткувати.

Дідусь подивився на годинник на стіні.

— Зовсім скоро, — сказав він.

— Можливо, в наступну п'ятницю? — пожвавився Берра.

— Так, цілком ймовірно.

Ми похапцем попрощалися з Нільсом. Адже Беррі стільки потрібно було встигнути підготувати!

Треба було перевірити, чи не сіли батарейки в ліхтарику. Дістати гроші зі скарбнички. Грошей виявилося недостатньо, і ми пустилися на заробітки: стригли газони і пололи густавсонови клумби з трояндами.

І весь час Берра наполегливо вчився свистати.

Він тренувався в середу по дорозі в тютюновий ларьок, де ми купили сигару, яких я в житті не бачив.

Він тренувався в четвер, коли ми ходили в булочну і іще в одну крамницю, жахливо дорогу.

Навіть у п'ятницю, складаючи валізу, Берра намагався свистати, надуваючи щоки так, що вони становилися круглими і червоними, як два помідори.

Але ніякої мелодії у нього не виходило.

— Не так-то це просто, — признався Берра, коли ми проходили мимо каплиці. — Можливо, це найскладніше у житті.

Коли ми прийшли до дідуся, уже смеркло. Нільс сидів на стільці посеред кімнати. В кращому костюмі. А підборіддя зовсім заросло щетиною.

— Нарешті ви прийшли, — зрадів він. — А я вже подумав, ви мене зовсім забули.

— Ну, що ти! З днем народження, дідусю! — усміхнувся Берра.

— Маю честь привітати, дідусю Нільсе! — підхопив я.

І ми заспівали йому привітання.

А потім наступила черга гоління.

Берра намилив Нільсу щіточкою підборіддя, так що той став схожий на торт зі збитими сливками, а я обережно проводив лезом по шкірі, щоб вона стала гладенькою і м'якою, як шовк.

— Готово, — оголосив Берра, коли ми витерли дідусеві підборіддя мокрим рушником. — Тепер можна святкувати!

— Їдальня, мабуть, уже закрилася, — засмутився було Ніль с.

— Напевно, — підтакнув я.

— Ну і що з того? Повечеряємо сьогодні в іншому місці! — заявив Берра.

В коридорі нам зустрілася медсестра в білому халаті. Вона з тривогою подивилася на коричневий дідусевий капелюх.

— Куди це ви направляєтеся, Нільсе?

— Іду святкувати день народження з моїм онуком і його другом, — посміхнувся дідусь. — У мене сьогодні день народження.

— Не знала.

— Це секрет, — пояснив Берра.

Сестра легенько поплескала Нільса по щоці.

— Вітаю! Бажаю добре повеселитися. Тільки бережіть дідусеве серце, хлопчики. У нього з ним негаразди.

— У нього найкраще серце, — вигукнув Берра.

Ми пішли в парк, де цвіріньокали горобці і повітря було наповнене чудовими запахами.

— Ну, чим займемося? — запитав дідусь. — Чи не час перекусити?

— Ні, почнемо з самого веселого, — заявив Берра.

— І захоплюючого, — добавив я.

І ми відправилися в сад Густавсона. Там було так темно, що Берра включив свій ліхтарик.

— А тепер іди тихо-тихо, дідусю, — попередив Берра.

— Постараюся.

— Вірно. А то цей Густавсон — злий, як чорт. Ми прокралися мимо флагштока, мимо кущів аґрусу. Потім зупинилися.

— Це тут, — оголосив Берра. — Прийшли.

Він освітив ліхтариком стовбур величезної густавсонової вишні. Високо-високо під самим небом ледве розрізнялися важкі стиглі ягоди.

— Деремося наверх, — скомандував Берра. Але дідусь похитав головою.

— Нічого не вийде.

— Та все вийде, — спробував його підбадьорити Берра. — Без труда не витягнеш і рибку із пруда.

— Тут сучки по всьому стовбуру, — вставив я.

І Нільс став дертися наверх. Дуже повільно. Він хватався тремтячими руками за гілки. Піднявся трохи і зупинився: не міг підтягнути ногу до наступного сучка.

— Може, спустимося? — запропонував я.

— Ні за що! — запротестував Нільс. — Підіпхніть-но мені ногу, хлопчики.

Нарешті він усівся на гілку поруч з нами і подриґав у повітрі ногами, як маленький.

— Все-таки вийшло, — торжествував Нільс. — Здорово, правда?

— Ага. Дідусеві Ульфа нізащо не забратися так високо!

— Ну, пора прийматися за ягоди, — оголосив Нільс. Він зняв капелюх, і ми набрали в нього найсоковитіших і стиглих ягід. А потім сиділи і тільки чмокали і спльовували вниз кісточки.

— Ніколи б не злізав звідси, — признався дідусь. — Тут сидиш, ніби на небі. — І Нільс дістав із капелюха останню червону ягоду .

— Прекрасний у мене дідусь, — радів Берра.

— Так, але мій зате рибалить краще.

Ось Нільс нащупав ногою найнижчий сучок. Але тут роздався тріск — сучок зламався.

Коли ми підбігли, Нільс непорушно лежав на землі.

— Як ти, дідусю? — прошепотів Берра.

— Нормально. Трохи полежу і встану.

І тут ми почули, як відкрилися двері в будинку Густавсонів!

— Прокляття! — простогнав Берра. — Треба змиватися!

— Зараз почнеться найнебезпечніше і найзахоплююче, — попередив я Нільса.

Ми сховалися за кущем. А Густавсон тим часом обнишпорював сад. Він зупинився під вишнею. Помітив зламану гілку і кісточку на землі.

— Ну, постривайте! — пригрозив він. — Потрапитеся ви мені тільки, негідники!

І тут на дідуся напав чих! Беррі довелося затиснути йому рота долонею, але він все рівно не міг зупинитися. Нарешті Густавсон пішов геть, а ми відправилися святкувати далі.

Пішли на поляну перед каплицею.

Берра розпакував валізу. Дістав термос з кавою, свіжу випічку, заливне з поросячих ніжок, які ми купили в м'ясній крамниці.

Потім запалив свічки і розставив їх тут і там.

— Їсти подано! — оголосив він нарешті. Дідусь смакував випічку і пив каву. А в небі, ніби білі підсніжники, розпускалися зірки. Нільс запитав, чи ми запускали повітряного змія. Ми пояснили, що все ніяк не було підходящого вітру. Дідусь витер рота серветкою.

— Чи на час відвідати поросячих ніжок? — нагадав Берра.

Нільс покосився на студені шматки.

— Вони в желе, — пояснив я. — Мій дідусь їх дуже любить.

— А я ні, — признався Нільс.

— Ніхто в нашій сім'ї їх не любить, — підхопив Берра. — Але сигари ти ж любиш, правда?

— Сигари — інша справа!

Тоді ми дістали сигару. Дідусь запалив і випустив у небо кільце диму.

— Сигара — подарунок від нас двох, — пояснив Берра. — А ось це — тільки від мене.

І він протягнув пакет, загорнутий в папір і перев'язаний стрічкою.

Дідусь розгорнув — всередині виявилася краватка.

— Справжній шовк, — сказав Берра. — Страшенно дорогий.

Нільс довго мовчки розглядав краватку. Потів закашлявся — видно, в горло дим потрапив.

— Ось у мене як онучок знайшовся! — проговорив він нарешті.

— А в мене дідусь! — підхопив Берра.

Ми збиралися додому, але Нільс втомився і не міг іти. Тоді я збігав у будинок для пристарілих за кріслом на колесах. Ми всадовили дідуся і покотили назад, а він всю дорогу насвистував.

— Ну як, навчився свистати? — спитав Нільс Берру.

— Не зовсім...

— Наступного разу покажеш, як у тебе виходить.

— Добре. Обіцяю.

Після того вечора я довго не зустрічав Берру. Але якось одного разу набрів на нього: він сидів під деревом і старанно складав губи трубочкою.

— Пішли, провідаємо дідуся, — запропонував я.

— Ні, спочатку я повинен навчитися свистати.

І він знову прийнявся надимати щоки. Я пішов — нехай собі вправляється.

Тренування зайняли декілька неділь.

Нарешті, коли похолодало і пожовтіло листя на вишні в саду Густавсона, Берра раптом знайшовся. Очі втомлені, але щасливі. Він штурхнув мене кулаком в плече.

— Пішли до дідуся!

Він біг всю дорогу, до самих нільсових дверей.

— А ось і я! — крикнув Берра, відкриваючи двері. Але кімната була порожня.

Не було ні золотого годинника, ні опудала птаха, ні фотографії тітоньки в синьому капелюшку.

Ліжко було засланe. В кімнаті пахло милом.

— Дивно, — сказав я. — Може, він у парку.

У парку співали пташки. І чудово пахло. Але дідуся ніде не було. Тоді ми пішли в їдальню. Там нас помітила тьотя Тора.

— Хочете кави, хлопчики? — запропонувала вона.

— Ні, — відповів Берра. — Ми шукаємо дідуся. Тьотя Тора піднялася. Витерла рот серветкою. Поклала руку Беррі на плече.

— Його тут більше немає, — сказала вона. — Він покинув нас.

— Може, він заблудився? З ним це стається, — припустив Берра.

Тьотя Тора обійняла Берру за плечі. Вона сказала, що дідусь тепер на небі, що в суботу з ним можна буде попрощатися в каплиці. Берра був жахливо роздратований. У нього навіть сльози навернулися на очі. Він вирвався з Торииних обіймів.

— А я якраз навчився свистати! — крикнув він і штовхнув камінь носком черевика.

В суботу піднявся сильний вітер. Він гудів у кронах дерев. Високо в небі летіли хмари.

Берра зайшов за мною. Він був в ошатній яскравій сорочці, а волосся зачесане і пригладжене.

— Пішли, попрощаємося з дідусем, — сказав Берра.

Але перш за все ми пробралися в сад Густавсона і зірвали там найкрасивішу троянду.

Перед каплицею стояв поховальний автобус. Всередині вже все почалося. Один дідусь грав щосили на органі. А на лаві сиділи тьотя Тора в чорній сукні, медсестра і ще дехто. Всі дивилися на білу труну, що стояла посеред кімнати.

— Сядемо тут, — сказав Берра. — Тут добре видно.

Ми сіли на лаву біля самих дверей. Коли замовкла музика, з'явився священик і проголосив промову. Дуже коротку.

— Нільс був щасливою людиною. Особливо в кінці життя, — сказав священик. — Ми всі любили його. Він не був самотній, хоча в нього і не було рідних.

Тут Берра підняв руку і махнув нею так, що всі обернулися.

— Він же був моїм дідусем!

Потім всі стали підходити до труни і класти квіти. Ми з Беррою підійшли останніми. Вклонилися. І Берра поклав густавсонову троянду на самий верх.

Я потягнув його за руку, але він залишився стояти біля труни.

— А тепер я засвистаю! — оголосив він.

Берра свистав, і його свист розносився по всій каплиці.

Він свистав "Чи вмієш ти свистати, Юганно?"

— Ну як? — поцікавився Берра, коли ми вийшли на вулицю.

— Здорово! — визнав я. — Можеш бути задоволений.

— А я і задоволений.

Ми стояли на вітрові і дивилися, як два чоловіки в чорних рукавицях вносили труну в автобус.

— Що ж,у крайньому разі, нам було весело разом, — сказав Берра.

Автобус поїхав. Ми махали йому услід, поки він не зник за поворотом.

— Ну, що тепер будемо робити? — запитав я.

— Підемо запустимо повітряного змія. Сьогодні нарешті вітряний день.